

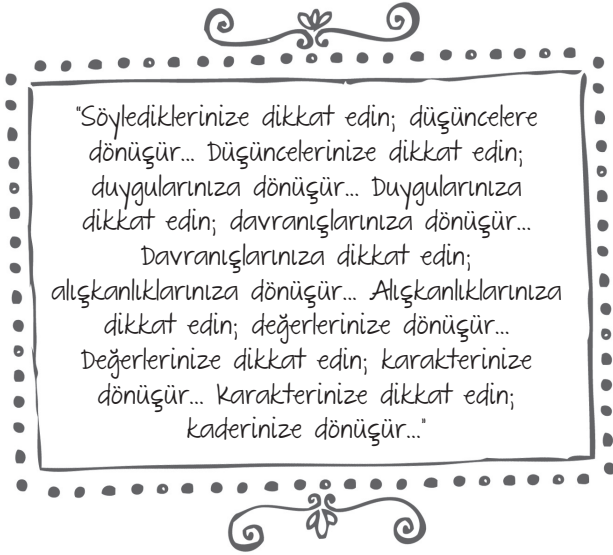
KOLAY, KISA, KEYİFLİ

Psikoloji

FULYA TAŞÇEVİREN



CARPE
DIEM



İÇİNDEKİLER

Önsöz mü Ne? / 11
Kıpkısaca Psikoloji / 12
Franz Anton Mesmer (1734-1815) / 14
Hoca Tahsin Efendi (1812-1880) / 15
Sir Francis Galton (1822-1911) / 17
Wilhelm Wundt (1832-1920) / 20
Ivan Petroviç Pavlov (1849-1936) / 22
Sigmund Freud (1856-1939) / 26
Alfred Binet (1857-1911) / 30
John Dewey (1859-1952) / 31
James Mckeen Cattell (1860-1944) / 33
Heinrich Ewald Hering (1866-1948) / 34
Edward B. Titchener (1867-1927) / 37
Abdullah Cevdet (1869-1932) / 38
Müderris Raşid Tahsin (1870-1936) / 40
Alfred Adler (1870-1937) / 41
Edward Lee Thorndike (1874-1949) / 45
Carl Gustav Jung (1875-1961) / 47
John Broadus Watson (1878-1958) / 50
Max Wertheimer (1880-1943) / 53
Mazhar Osman Uzman (1884-1952) / 55
Mustafa Şekip Tunç (1886-1958) / 56
Edward Chace Tolman (1886-1959) / 57
Wolfgang Köhler (1887-1967) / 59
Ernst Kretschmer (1888-1964) / 62
Kurt Zadek Lewin (1890-1947) / 64
Karl Lashley (1890-1958) / 66
Harry Stack Sullivan (1892-1949) / 67
Henry Murray (1893 -1988) / 68
Jean Piaget (1896-1980) / 69
Wilhelm Reich (1897-1957) / 71

Eric Fromm (1900-1980) / 73
Fahrettin Kerim Gökay (1900-1987) / 75
Carl Rogers (1902-1987) / 76
Erik Erikson (1902-1994) / 78
Rasim Adasal (1902 -1982) / 80
Donald Olding Hebb (1904-1985) / 81
Burrhus Frederic Skinner (1904-1990) / 83
Muzaffer Şerif Başoğlu (1906-1988) / 85
Abraham Harold Maslow (1908-1970) / 86
Hans Jürgen Eysenck (1916-1997) / 91
Lawrence Kohlberg (1927-1987) / 94
Albert Bandura (1925-) / 97
Noam Chomsky (1928-) / 99
Dođan Cücelođlu (1939-) / 102
Martin Seligman (1942-) / 103
Üstün Dökmen (1954-) / 107
Psikolojik Rahatsızlıklar / 108
Uyku ve Rüyalalar / 119
Çatışma ve Türleri... / 122
Buridan'ın Eşegi / 124
Savunma Mekanizmaları... / 125
Ey Ruuuuh! / 130
Psikoloji Ne, Psikiyatri Ne? / 132
Sanatla Tedavi... / 133
Bir de Deneyler Vardır... / 136
Niye Psikolođa Gitmeyiz? / 139
Çeşit Çeşit Psikoloji... / 141
Kim, Ne Demiş? / 144
Milletlerin Psikolojisi / 154
Psikolocikman Deđerlendirme / 155
Kaynakça / 158

Önsöz mü Ne?

Hep merak ederim, neden bilimsel yazılar sanki sıkıcı olmak zorundaymış gibi yazılır. Eğlenceli olunca öğrenmeyi mi engeller yoksa karizması mı sarsılır yazanın?

Politikacıların, cevabı basit sorulara saatler süren ve manası pek de kavranamayan yanıtlar vermeleri gibi, bazı kitaplar da bir terimi o kadar uzun anlatırlar ki terimin ne demek olduğunu bir türlü anlayamayız.

İşte, bu yüzden böyle bir kitap yazmaya karar verdim. Bu kitabı okurken entelektüel ve bilimsel bir anlatımla karşılaşmayacaksınız. Belki kimileri bunu çok saçma bulacak, kimileri küçümseyecek, ama belki de bu yeni bakış açısı çok beğenilecek ve kimileri “Hah, tamam, kitap dediğin işte böyle olmalı!” diyecek. Aynen Einstein’ın görecelik kuramı için söylediği gibi, “Eğer bu kuramım başarıyla kanıtlanırsa, Almanya benim bir Alman olduğumu iddia edecek, Fransa ise dünya vatandaşı olduğumu açıklayacaktır. Kuramım gerçektir çıkarsa da, Fransa bir Alman olduğumu söyleyecek, Almanya ise bir Yahudi olduğumu açıklayacaktır.”

Kıptkısaça Psikoloji

Psikoloji insan ruhunun, özünü, değişik durumlarını inceleyen, duyum, coşku ve düşünme gibi olguların kurallarını bulmaya çalışan bilim dalıdır. Namı diğer ruhbilim...

Yunanca 'ruh' anlamına gelen 'psykhe' ile 'bilgi' anlamına gelen 'logos' kelimelerinden türetilmiştir.

'Psikoloji' sözcüğü ilk olarak Alman filozof Christian Wolff (1676-1754) tarafından kullanıldıktan sonra önemsenmeye başlamıştır. 1879'da Alman psikolog Wilhelm Wundt tarafından Leipzig'de kurulan psikoloji laboratuvarı ile de psikoloji, deneysel bilim dalı unvanını kazanmıştır.

İlk psikoloji deneyleri burada yapılmıştır. Psişik olaylar fizik olayları gibi incelenmeye çalışılmıştır. Daha sonra Avrupa'nın değişik yerlerinde ve Amerika'da birçok psikoloji laboratuvarı açılmıştır.

Bizde ise ilk psikoloji çalışmaları Farabi ve İbni Sina'nın düşünme, duygulanma, irade gibi özellikleri incelemeleriyle başlar.

Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın çalışmaları da önemlidir.

On beşinci yüzyılda Sultan İkinci Mehmed döneminde kurulan akıl hastanesinde, müzikle ve sporla hastaları tedavi yoluna gidilmiştir.

Batı etkisine dayanan ilk psikoloji çalışmaları ise Hoca Tahsin Efendi'nin *Psikoloji Yahut İlm-i Ruh* eserini yazmasıyla başlar.

Abdullah Cevdet ruhsal olaylarla beyin arasındaki ilişkileri incelemiş, Ahmet Mithat Efendi ise çocukların zihinsel ve ruhsal gelişimi ile ilgili araştırmalar yapmıştır.

Ve tabii ki Mazhar Osman'ın Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'ni kurması da Türkiye'de psikolojinin gelişiminde bir dönüm noktasıdır.

Psikoloji, felsefeden ayrılıp bağımsız bir bilim haline geldikten sonra, kısmen de olsa bazı filozofların düşünce biçimlerinin etkisinde kalmış ve ekol olarak gelişen psikoloji akımları ortaya çıkmıştır.

Ekoller genellikle tek yanlı görüşlere dayanır. İncelemek istedikleri konuyu temel öğeler açısından ele alırlar.

Psikolojinin belli başlı ekolleri şunlardır: Yapısalcılık (zihin yapısı ile ilgili), işlevselcilik (zihin göreviyle ilgili), davranışçılık, psikanaliz ve Gestalt psikolojisi.

Franz Anton Mesmer (1734-1815)

Hipnozu keşfeden kişi. Hipnozu etkili bir tedavi aracı olarak kullandı. Aynı zamanda Marie Antoinette'in sarayında halkı eğlendiren bir vodvil oyuncusu olup ekmek bulamayınca pasta yedi. Çok popüler oldu. Fakat gösteriş merakı ve hastalıkları miknatıslarla iyileştireceğini söylemesi sonucu hakkında bilimsel bir soruşturma açıldı ve şarlatan ilan edildi.

Mesmer'in hipnoz yöntemi yıllar sonra, önce Freud'u etkilemiş, daha sonra da Nuri Alço'nun düşüncelerinin temelini oluşturmuştur. O yüzden her önünüze gelene kendinizi hipnoz ettirmeyin, sakata gelebilirsiniz.



Kendisi için bestelenen “Mesmerim biçim biçim ölürüm Mesmer için” şarkısı “Kop gel günahlarından”, “Haydi lili lili yar”, “Bir taş attım pencereye tih dedi” ve benzeri şarkılar gibi ünlü düşünür İbrahim Tatlıses tarafından keşfedilerek “Esmerim biçim biçim ölürüm esmer için” şekline dönüştürülmüştür.



Hoca Tahsin Efendi (1812-1880)

Son dönem Osmanlı düşünürlerindedir kendisi...

Psikoloji Yahut İlm-i Ruh adlı eseriyle Türkiye’de psikolojinin gelişimine önemli bir katkı sağlamıştır.

Hoca Tahsin Efendi, o zamanlar Darülfünun olarak bilinen İstanbul Üniversitesi’nin de ilk rektörüdür.

Darülfünun’da ramazan geceleri ders veren Hoca Tahsin, çıkan bir müdür krizi sonucu yapılan baskılara dayanamayarak görevinden ayrılmıştır.

Ayrılrken de, “Bize cahillik gerek” diyerek eğitime tövbe etmiştir.

Kendisine “Etme hoca, tövbe et tövbe ettiğine” dense de çok sinirlenen Hoca Tahsin’in görevinden ayrılrken söylediği şu sözler, Türk eğitim tarihinde yer etmiştir:

“Suçumuz olgunluk kazanmakmış, oysa bize cehalet gerek, anladım... Allah’ım, bilim öğrenme suçundan tövbeler olsun!”

Meşhur Şiirinden Beyitler...

*Can kuşum yokluk âlemini terk etmek ister.
Bu bedenle yetinmez;
çünkü bu beden artık eski bir kafestir.*

*Her şeyden soyunur ve Allah'a yönelir;
sonsuzluk mülkünü arar.
Lâhut âlemine döner ve oraya yükselmek ister.*

*Çünkü en son muradı
Allah'ın zatına kavuşmaktır.
Sonuçta, köhne elbisen cisminden ayrılır.*

*Ömür halkam, sabah akşam
neredeyse tükenecektir.
Acil deva, ölümden önce tövbe etmektir.*



"insan ırkının büyük soğunluğu,
tek başına eyleme geçme
sorumluluğundan kaçma eğilimi
göstermektedir."

Sir Francis Galton (1822-1911)

Kraliçe Victoria döneminde yaşamış İngiliz bilim adamıdır. Darwin'in kuzeni olan bu şahsiyet dâhiliğin kalıtsal olduğunu kanıtlamaya çalışmış, "Bakın kuzenim de zeki, ben de zekiyim" diyerek bu fikrini savunmuştur.

'Her şeyi ölçen adam' olarak ünlenen Galton, parmak izini de keşfeden kişidir.

"Bari idam mahkûmlarını asmak için gerekli olan ipin ölçüsünü de bulayım" deyince idam mahkûmları tarafından boyunun ölçüsü alınmaktan son anda kurtulan Galton, bunun üzerine işin iyice cılkını çıkarıp 'öjenik kuramı'nı da ortaya attı.

Bu fikir ilk kez Platon'un *Devlet*'inde, yaşlı ve sakatların öldürülmesi, iri yarı, sağlıklı koruyucu sınıfın yine iri yarı, sağlıklı kişilerle evlendirilmesi şeklinde ortaya atılmış, fakat insan haklarına aykırı olduğu için Platon bile buna 'ütopya' demiştir.

Galton, evrim teorisinin de etkisiyle, insandaki kalıtımla geçen özellikleri, farklı zihinsel yetenekleri ve kişisel karakteristikleri ölçerek bulmaya girişti.

Öyle bir varsayım ile hareket ediyordu ki bireysel farklılıkları gösterebildiğinde, dolaylı olarak genetik etkeni de göstermiş olacağını düşünüyordu.

Bu amaçla pek çok deney yaptı. Çalışmaları ve düşünceleri, arkasından gelen birçok kişiyi etkilemiştir.

Öjenik...

Öjenik, arzu edilen özelliklere sahip çiftlerin daha çok çocuk yapmasının özendirilmesi ve arzu edilmeyen özelliklere sahip çiftlerin çocuk yapmasının önlenmesine dayanan genetik projenin adıdır.

Öjenik, Galton'un 'iyi tür' anlamında eski Yunancadaki 'eugenics' kelimesinden türettiği bir isimdir.

Yirminci yüzyılın ilk yarısında çok sayıda taraftar toplayan öjeni teorisine göre, nasıl sağlıklı hayvanlar birbirleriyle çiftleştirilerek iyi hayvan cinsleri oluşturuluyorsa, bir insan ırkı da ıslah edilebilir.

Öjeni teorisini Almanya'da ilk benimseyen ve yayan kişi, ünlü evrimci biyolog Ernst Haeckel oldu. Haeckel, Darwin'in yakın bir dostu ve destekçisiydi. Evrim teorisini desteklemek için farklı canlıların embriyolarının birbirine benzediğini öne süren 'rekapitülasyon' adlı iddiayı ortaya atmıştı. Haeckel'in bu iddiayı ortaya atarken çizim sahtekârlıkları yaptığı ise daha sonradan anlaşıldı.

Haeckel 1919 yılında öldü. Ama fikirleri Nazilere miras kaldı. Hitler, iktidara geldikten kısa bir süre sonra, resmi bir öjeni politikası başlattı. Almanya'daki akıl hastaları, sakatlar, doğuştan körler ve kalıtsal hastalıklara sahip olanlar, özel sterilizasyon merkezlerinde toplandılar.

Bu kişilere, Alman ırkının saflığını ve evrimsel ilerleyişini bozan parazitler olarak bakılıyordu. Nitekim bir süre sonra toplumdaki soyutlanan bu insanlar, Hitler'den gelen gizli bir talimata dayanılarak öldürülmeye başlandı.

Mussolini de İtalya'yı emperyalist ve faşist temeller üzerine oturtmak için aynı Sosyal Darwinist kavramlardan ve iddialardan faydalandı.

1935 yılında Etiyopya'yı işgal ederek 1941 yılına kadar on beş bin insanı katletti. Etiyopya işgalini ırkçı görüşleriyle destekleyerek makul göstermekten de geri kalmadı.

Mussolini'ye göre Etiyopyalılar siyah ırktan oldukları için aşağıydılar ve İtalyanlar gibi üstün bir ırk tarafından yönetilmek onlar için bir şeref olmalıydı.

1900'lü yıllarda Fransız hükümeti de, psikolog Alfred Binet'e zihinsel özürlü çocukları diğerlerinden ayırma görevi verdi.

Amerika'da ise evrimci ırkçı teorisyenlerin başında gelen Henry Fairfield Osborn, *İnsan Irklarının Evrimi* başlıklı bir makalesinde "Ortalama bir zencinin zekâ yaşı, Homo Sapiens türüne ait on bir yaşındaki bir çocuğun zekâsına ancak ulaşabilir" diye yazıyordu.

Yine Amerika'nın İndiana eyaletinde 1907'de kabul edilen bir kanunla zekâ özürlü, sağır ya da körler zorla kısırlaştırılmaya başlandı.

Benzer bir yasayı 1909'da Washington ve Kaliforniya eyaletleri de kabul etti. 1927'de de Virginia eyaletinde zekâ özürlüler yasa yoluyla kısırlaştırılmış ve bu yasa, Amerika'nın pek çok eyaletinde 1960'lara kadar yürürlükte kalmıştır.

Wilhelm Wundt (1832-1920)

Çocukluğu yalnızlık içinde geçen Wundt'un tek arkadaşı zihinsel özürlü bir çocuktur. Psikolog olmasında bu arkadaşın ne kadar etkisi vardır bilinmez.

Wundt'un ailesi çok zeki kişilerden oluşur ama Wundt'un dersleri zayıftır, hatta bu yüzden bir gün babasından tokat bile yemiştir.

Öğretmenleri tarafından da tokat manyağı yapılan Wundt yıllar sonra dönüp, "Hani bir zamanlar tembel ama zeki bir çocuk vardı, işte şimdi bir profesör olarak karşınızda duruyor" diyerek geçmişinden intikamını almıştır.

'Yapısalcılık' ekolünün kurucusu sayılan Wundt, ilk psikoloji laboratuvarını kurarak psikolojiyi bağımsız bir bilim haline getirmiş ve deneysel psikolojinin temelini atmıştır.

Daha sonra kimya bilimine özenerek, "Onlar nasıl bileşikleri çözümlüyorsa ben de bilinci çözümlerim" demiş, "Yapma etme, bilinç hiç parçalanır mı?" itirazlarına aldırnamıştır.

“Laboratuvarı kurduk, evelallah çözümlleme işini de hallederiz” diyerek bilinci çözümllemeye çalışıp zihnin en yalın öğelerini arayıp durmuştur.

Böylece duyular, algılar ve anılar laboratuvarda incelenmeye başlanmıştır. Fakat ne yazık ki Wundt’un tüm yayınlarının bulunduğu laboratuvar, İkinci Dünya Savaşı’nda yıkılmış ve “Wundtçu” psikolojinin yapısı, içeriği, şekli sonsuza dek kaybolmuştur.

Ayrıca ağzının tadını bilen Wundt dört temel tat olan acı, tatlı, ekşi ve tuzluya iki temel tat daha eklemiş, “Ağız tadımızı sınırlandıramazsınız” söylemiyle yenilikçi tarzını bir kere daha ortaya koymuştur.

Yapısalcılık...

Batı dünyasında ‘structuralism’ olarak bilinir. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında dil, kültür, matematik felsefesi ve toplumun analizinde en fazla kullanılan yaklaşım olmuştur. Bir kültürde anlamı ortaya çıkaran alt birimler arasındaki ilişkileri inceler.

